

POSTANOWIENIE

2 września 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Pawłyszcz

na posiedzeniu niejawnym 2 września 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa E. S.
przeciwko Bank S.A. w W.
o ustalenie,
na skutek skargi kasacyjnej Bank S.A. w W.
od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie z 22 czerwca 2022 r., IX Ca 381/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od Bank S.A. w W. na rzecz E. S. 2700 (dwa tysiące siedemset) zł kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami ustawowymi za opóźnienie po upływie tygodnia od dnia doręczenia niniejszego postanowienia zobowiązanemu.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 18 lutego 2022 r., I C 2436/21, Sąd Rejonowy w Olsztynie ustalił nieważność umowy kredytu denominowanego do franka szwajcarskiego (CHF), zawartej 12 lipca 2005 r. przez powodowego kredytobiorcę z poprzednikiem prawnym pozwanego banku.

Wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną Sąd Okręgowy w Olsztynie oddalił apelację pozwanego banku.

Strona pozwana wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na:

1) jej oczywistą zasadność w zakresie zarzutu naruszenia prawa materialnego:

a) art. 189 k.p.c. przez ustalenie nieważności umowy, chociaż przepis pozwala jedynie na ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego;

b) 321 § 1 w zw. z art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. i art. 58 k.c. przez orzeczenie ponad żądanie pozwu i ustalenie nieważności umowy, chociaż zarzucona pozwem abuzywność niektórych postanowień umowy kredytu może prowadzić co najwyżej do nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z tej umowy;

2) występowanie w sprawie istotnych zagadnień prawnych:

a) czy dopuszczalne jest ograniczanie się przez sąd jedynie do zapytania konsumenta, czy jest świadom skutków ustalenia nieistnienia stosunku prawnego kredytu, bez jednoczesnego zapytania, co konsument rozumie pod pojęciem tych skutków;

b) czy zachodzi rażące naruszenie interesów kredytobiorcy, jeżeli w chwili zawarcia umowy była to dla kredytobiorcy najkorzystniejsza oferta kredytu pod względem oprocentowania, a kredytobiorca posiadał zdolność kredytową pozwalającą na zaciągnięcie kredytu w złotych o takiej samej wartości;

c) czy zachodzi rażące naruszenie interesów kredytobiorcy, jeżeli kredytobiorca ma należyłą świadomość korzyści i ryzyk związanych z zawarciem umowy kredytu indeksowanego do CHF, w tym świadomość ryzyka kursowego i jego zakresu, mając na uwadze fakt, iż powodowy kredytobiorca ma wykształcenie wyższe i jest zatrudniony na stanowisku urzędniczym, wymagającym znajomości prawa, oraz został należycie poinformowany o ryzyku kursowym i ryzyku zmiany stopy procentowej, a ponadto umowa została indywidualnie uzgodniona;

3) potrzebę wykładni:

a) pojęcia rażącego naruszenia interesów konsumenta, zawartego w art. 385¹ § 1 k.c., w kontekście okoliczności podniesionych w zagadnieniach prawnych przytoczonych wyżej w pkt 2b,c;

b) pojęcia postanowienia umowy, zawartego w art. 385¹ § 1 i 2 k.c., tj. czy klauzula kursowa określająca sposób ustalenia wartości franka

szwajcarskiego jest odrębnym postanowieniem od klauzuli ryzyka walutowego przewidującej indeksację wysokości zobowiązania w zależności od zmiennego kursu CHF.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd pierwszej instancji zakwalifikował umowę kredytu zawartą przez strony jako umowę kredytu denominowanego, czego Sąd odwoławczy nie zmienił, chociaż z opisu umowy wynika, że był to kredyt indeksowany i tak został określony w skardze kasacyjnej. Kwestia ta nie jest istotna, ponieważ przedstawione niżej oceny prawne dotyczą obydwu rodzajów kredytu.

Ad 1

Skarżący zasadnie podniósł, że art. 189 k.p.c. nie może być podstawą ustalenia nieważności umowy, gdyż nieważność umowy jest jedynie przesłanką rozstrzygnięcia o innych żądaniach, w tym o żądaniu ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku kredytu. Jednak w praktyce orzeczniczej przyjęło się orzekanie o ważności umowy rozumianej jako skrótowe określenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego mającego powstać na mocy spornej umowy. Sąd drugiej instancji nie naruszył art. 189 k.p.c. Nie naruszył także art. 321 k.p.c., gdyż powód żądał właśnie ustalenia nieważności umowy, a ustalenie to jest równoznaczne z ustaleniem nieistnienia stosunku kredytu, dopuszczalnym na podstawie art. 189 k.p.c.

Skarżący zasadnie zakwalifikował naruszenie art. 189 k.p.c. jako naruszenie prawa materialnego mimo zamieszczenia tego przepisu w Kodeksie postępowania cywilnego, lecz już art. 321 k.p.c. jest wyłącznie przepisem postępowania, nie ma charakteru materialnoprawnego.

Ad 2a

W art. 385¹ § 1 i 2 k.c. ustawodawca wprowadził do prawa cywilnego nieznane wcześniej pojęcie postanowienia umowy niewiążącego konsumenta. Obecnie rozumienie tego pojęcia już nie jest sporne. Jest ono równoważne postanowieniu nieważnemu, czyli niedopuszczalnemu przez prawo, z tym zastrzeżeniem, że konsument może wyrazić wolę związania tym postanowieniem, co jest wykluczone w przypadku innych podstaw nieważności niż art. 385¹ § 1 k.c.

Dopóki jednak konsument takiej woli nie oświadczy, postanowienie umowy jest po prostu nieważne. Skutkiem konstrukcji „jednostronnej nieważności” jest możliwość powołania się na sankcję niezwiązania umową tylko przez konsumenta. Poza zakresem niniejszej sprawy jest zagadnienie, czy druga strona umowy, tj. przedsiębiorca, ma środki prawne do usunięcia stanu niepewności i wymuszenia na konsumentie oświadczenia, czy jest związany danym postanowieniem umowy.

Przedsiębiorca nie może skutecznie podważyć wyroku zarzutem, że gdyby w toku postępowania konsument został dokładniej pouczony o skutkach niepotwierdzenia umowy, to być może złożyłby oświadczenie woli o zrzeczeniu się swoich zarzutów co do nieuczciwych postanowień umowy. Zagadnienie przedstawione w pkt 2a nie występuje w niniejszej sprawie.

Ad 2b,c i 3a

Zagadnienie prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. tym się różni od potrzeby wykładni przepisów prawnych (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), że nie sprowadza się do sposobu rozumienia pojęcia użytego w przepisie prawnym, czyli do zakresu danego pojęcia. Zagadnienie prawne powstaje, gdy dokonanie prawidłowej subsumcji ustalonego stanu faktycznego wymaga uwzględnienia kilku przepisów, często regulujących odrębne kwestie. Zagadnienia przytoczone w pkt 2b i 2c nie są zagadnieniami prawnymi w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., ponieważ sprowadzają się one do wykładni pojęcia „*rażąco naruszając jego interesy*” w art. 385¹ § 1 k.c. Zagadnienie prawne powstałoby, gdyby skarżący wskazał przepis wymagający uznania mocy wiążącej postanowienia umowy mimo objęcia go zakresem pojęcia niedozwolonego postanowienia z art. 385¹ § 1 k.c., czyli powstałby problem wzajemnej relacji dwóch przepisów.

Przy tym nie zachodzi potrzeba wykładni pojęcia rażącego naruszenia interesów konsumenta. Obecnie już utrwalona jest linia orzecznicza, że niedozwolone jest postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego przewidujące przeliczanie spłat kredytu w złotych na walutę indeksacji lub denominacji po kursie ogłaszającym przez bank. Na podstawie 111 ust. 1 pkt 4 Prawa bankowego banki zobowiązane są do ogłaszania w miejscu wykonywania czynności stosowanych kursów walutowych. Kurs ten wiąże klientów

banku przy dokonywaniu z bankiem czynności w okresie od ogłoszenia kursu do ogłoszenia nowego kursu. Jednak nie można umową zbindzać konsumenta kursami, które dopiero zostanę ogłoszone, a orzecznictwo jednolicie uznaje takie zbindzanie przyszłym kursem za niedozwolone. Postanowienie o odesłaniu do tabeli kursowej banku, jako współokreślające wysokość pozostałego do spłaty zadłużenia, czyli główne świadczenie kredytobiorcy, co do zasady nie podlega ocenie w świetle art. 385¹ § 1 k.c., lecz pod warunkiem, że postanowienie to zostało sformułowane w sposób jednoznaczny. Utrwalona jest rozszerzająca wykładnia tego warunku jako obejmującego nie tylko tekst warunku (jest jasne, co znaczy stosowanie kursu ogłoszonego przez bank), lecz także mechanizm działania tego warunku. Aby odesłanie było dozwolone, w umowie musiałyby zostać zawarte szczegółowe zasady ustalania kursu tak, aby kredytobiorca sam mógł obliczyć ten kurs w danej chwili.

Zapis o stosowaniu tabel bankowych jest, zgodnie z utrwaloną linią, niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. niezależnie od tego, czy występujące na rynku w chwili zawarcia umowy oferty umów kredytu bez niedozwolonych przeliczników walutowych (np. kredyty w złotych lub oparte o kurs ogłaszany przez Reuters) były mniej korzystne dla powodowego kredytobiorcy oraz czy kredytobiorca miał należytą świadomość ryzyka walutowego.

Wskazując na potrzebę wykładni art. 385¹ § 1 k.c. skarżący podniósł także, iż postanowienia dotyczące indeksacji zostały indywidualnie uzgodnione, co wyłączałoby je spod oceny spełniania przesłanki rażącego naruszenia interesów konsumenta (*volenti non fit iniuria*). Lecz pojęcie indywidualnego uzgodnienia zostało zdefiniowane, od strony negatywnej, w art. 385¹ § 3 k.c., a skarżący nie podniósł potrzeby wykładni tego przepisu i nie wskazał, na czym polegają wątpliwości w rozumieniu tego pojęcia.

W sprawie nie zachodzi potrzeba wykładni art. 385¹ § 1 k.c.

Ad 3b

Skarżący zasadnie podnosi, że klauzula kursowa (przelicznik walutowy) jest odrębnym postanowieniem od klauzuli ryzyka walutowego (istoty kredytu indeksowanego lub denominowanego). Jednak uchwałą pełnego składu Izby

Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, do rangi zasady prawnej podniesiono tezy, że:

1) w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów;

2) w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.

Powyższe tezy, wiążąc w niniejszej sprawie (art. 88 u.s.n.), czynią bezprzedmiotowym rozważanie obowiązywania klauzuli ryzyka walutowego mimo abuzywności przeliczników walutowych, ponieważ i tak cała umowa jest nieważna ze względu na brak w niej ważnych przeliczników walutowych.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ k.p.c. oddalił wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Na podstawie art. 98 k.p.c. powodowi przysługuje od skarżącego zwrot kosztów sporządzenia odpowiedzi na skargę kasacyjną w wysokości stawki minimalnej określonej w stosowanym odpowiednio § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Min. Sprawiedl. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

[SOP]

[ms]